

DRUGA MEĐUNARODNA KONFERENCIJA O NACIONALNIM BIBLIOGRAFIJAMA

(2nd International Conference on National Bibliographic Service - ICNBS)
Kopenhagen, Danska, 25.-27. studenoga 1998.

Krajem studenoga 1998. godine u Kopenhagenu je, pod pokroviteljstvom i u organizaciji IFLA-e, održana Druga međunarodna konferencija o nacionalnim bibliografijama. Konferencija je godinama najavljiavana, potreba za njezinim sazivanjem osjećala se u svjetskoj knjižničarskoj zajednici zadnjih osam ili devet godina, a jednom je bila i odgođena. To govori da je bila pomno i dobro pripremljena. Za njezinu programsku koncepciju odgovorni su UBCIM i Division of Bibliographic Control koji su u suradnji s IFLA-inom Sekcijom za nacionalne knjižnice i Direktorskom konferencijom nacionalnih knjižnica ustrojili Međunarodni organizacijski odbor, pronašli zavidan broj sponzora i uz pomoć mjesnoga (danskog) organizacijskog odbora omogućile višestruko reprezentativan skup stručnjaka zaduženih za pitanja razvoja tekućih nacionalnih bibliografija.

Reprezentativnos je, s jedne strane, osigurana dolaskom velikoga broja sudionika (oko 120) sa svih strana svijeta (što je djelomično omogućeno sponzorski pokrivenim putnim troškovima), a s druge, stručnom reprezentativnošću tema i njihovih izlagača.

Organizatori su zamislili konferenciju kao pokušaj da se napravi svojevrsna "inventura" i na njoj temeljena revizija preporuka to su oblikovane pod pokroviteljstvom UNESCO-a na prvoj međunarodnoj konferenciji posvećenoj bibliografijama, a održanoj u Parizu 1977. godine.

Djelomično i zbog toga, svi su sudionici konferencije - u materijalima što su ih dobili nekoliko tjedana prije skupa - primili brošuru koja je sadržavala izvornik preporuka iz 1977. te dio novijih istraživanja poduzetih proteklih godina s namjerom da ispituju neke od aspekata nacionalnih bibliografskih produkcija.

Iako se očekivalo, što je bilo istaknuto, da će konferencija imati interaktivni karakter (isto je tako rečeno da se ne očekuje "referiranje" o nacionalnim problemima tekućih bibliografija), ostalo je razmjerno malo (formalnog) prostora za veću razmjenu mišljenja. Razlog tome bio je gotovo plenaran karakter konferencije. Konferencija je otvorena uvodnim izlaganjem Marcelle Beadiquez (direktorice znanstvenog i mreznog razvoja Bibliothèque Nationale de France, Pariz) naslovljenim *National bibliographic services in the 21st century; evolution and revolution (Nacionalni bibliografski servisi u 21. stoljeću:*

evolucija i revolucija). U tom su izlaganju, **naime**, pregledno **inventarizirane glavne preporuke iz 1977.** (neke **pomalo lapidarno**) i **posljedice njihovih implementacija u globalnom knjižničnome okružju**, ali su isto tako naznačene zone razvoja i **potreba daljnje revizije triju bitnih komponenata na kojima se temelji**, s **jedne strane**, program **univerzalne bibliografske kontrole**, a s **druge razvoj nacionalnih bibliografija, to je jedna od njezinih glavnih svrha.**

Tako je **analiziran položaj** triju komponenata koje su **posebno bile "obrane"** preporukama iz 1977. godine:

- **pravna regulacija obveznog primjerka,**

- **nacionalna bibliografija i**

- **bibliografska agencija, odnosno bibliografsko središte (odgovorno za izradu i raspačavanje nacionalnih bibliografija).¹**

Istaknuto je da su preporuke iz 1977. **pokrenule** daljnja istraživanja i razvoj **posebnih preporuka²** koje su **potpomognule legislativno ujednačavanje i rješavanje** problematike obveznog primjerka na **globalnoj razini** te da se bitno proširilo **područje primjene** obveznog primjerka na sve medije i nosač informacija.

U kojem se pravcu **mog**u očekivati **evolutivne promjene preporuka s obzirom na obvezni primjerak?**

Pitanje ovog dijela **autoričina izlaganja** samo je prošireno **skupovima** sljedećih **potpitanja**. Treba **li definirati** kriterije odabira, **ekskluzije i prioritete** za građu i takve kriterije ugraditi u **legislativni korpus** obveznog primjerka? Treba li, ovisno o **naravi dokumenta, podijeliti odgovornost** (i udio u radu) na **umreženom administriranju** obveznog primjerka **između** raznih **dokumentacijskih središta?**

Treba li koncept obveznog primjerka **usmjeravati** "od nosača prema sadržaju", tj. usmjeriti se na očuvanje **djela** i na njegov **depozit, zanemarujući "objektno orijentiran"** karakter postojeće legislative?

Međutim, glavni izazov u **području** obveznog primjerka svakako su nove vrste **dokumenata u mrežnom okružju**, koji koncept i **zadace ("klasičnog")**

¹Autoričino je mišljenje da su ove **emeljni komponente** -zapravo **emelji UBC-a** - razvijene u kontekstu **globalnog izdavaštva** koje je bilo **obilježje** **prevagom tiskanih dokumenata**. Ali **koncept** dokumenta i **informacije pristupa njima drastično je promijenjen metamorfozama predm** koje moramo **sakupiti i učiniti dostupnima**. **Nalazimo se na ulasku u stoljeće u kojem će se vidjeti uloga "ne-tiskane građe" u odnosu prema papiru i postupna "dematerializacija" informacijskog medija.** Mogu li u **izmijenjenim okolnostima načela UBC-a još vrijediti?**

²Proposals for a legal deposit bill, prepared by Jean Lunn.- Paris: UNESCO, 1981.- (PGI/81/WS/23).

obveznog **primjerka** stavljaju na **kušnju** - treba li možda pronaći **potpuno nov** model obveznog primjerka?

U tom kontekstu ključna su pitanja kako se **odnositi prema online dokumentima**, kako **upravljati troškovima depozita elektroničkih medija** (s obzirom na, **primjerice**, **moguću hardversku zastaru opreme**) i **može li obvezni primjerak** biti reduciran na URL (*uniform resource locator*) - adresu **promjenljivog dokumenta**.

Druga komponenta - nacionalna bibliografija - **značajno** je evoluirala i, ne slijedeći neke od **preporuka**, ipak **odgovorila novonastalim tehnološkim izazovima**.

Bitne je promjene doživjela u pogledu oblika izlaženja (u nekim zemljama CD-ROM **popuno zamjenjuje tiskanu inačicu**), **načina** svoje organizacije i proizvodnje (do ugovorene **podjele poslova** na više specijaliziranih agencija) i ažurnosti.

U kontekstu **elektroničkog** okruža **postavlja** se pitanje izvedivosti nacionalne **bibliografije** mrežnih stranica. Zatim, kako će autori **osiguravati** deskriptivne elemente na **izvoru publikacije**, hoće li zadaća bibliografskog središta biti da sve te elemente učini **koherentnima** za sve **vrste** medija (tekst, zvuk i sliku)?

Dakle, izazovi koji bi **mogli imati revolucionarne posljedice** jesu **mrežni dokumenti** ("dokumentacijski i izdavački objekti 21. stoljeća") i, u **možebitnoj** konačnici, hoće li bibliografija ostati identifikacijsko pomagalo **ili** će pak postati **sredstvo pristupa elektroničkom dokumentu**?

Za **bibliografska** središta M. Beadiquez je **ustvrdila** da su dvije glavne funkcije (obveznog primjerka i nacionalne bibliografije) obavljane tijekom dvadesetogodišnjeg razdoblja i da je **implementacija** tih dvaju primarnih zaduženja **dala vidljive rezultate**, ali da opseg i broj **njihovih ostalih funkcija** otežava **procjenu** njihova ispunjavanja. (**Ukratko** su **spomenute** promjene medija izlaženja nacionalnih bibliografija, dominacija konverzije formata nad **razmjenom** podataka, nevelik broj **normativnih** datoteka, problem odnosa s **izdavačima**.)

Budućnost bibliografskog središta, **odnosno** knjižnice "najtanji" je dio toga uvodnog izlaganja. **Ustvrdi**ši da su u **mrežnom okružju** knjižnice **manjina**, autoričino je pitanje kako će knjižnice stvoriti novu vrijednost **kojom** bi se jasno i nezaobilazno **nametnule** u mrežnom okruženju.

Autorica je svoj prikaz **završila** tvrdnjom da je na **pojavi elektroničkih dokumenata** (CD-ROM, video- i **sličn građa**) **bibliografska kontrola** uvijek **odgovarala primjerenom** prilagodljivošću. Ono što se nije bitno mijenjalo (za razliku od **standarda** i formata) jesu obvezni primjerak i nacionalna

bibliografija. Upravo su oni izazvani **pojavom** online **dokumenata**, i **pitanje** kojim završava svoje **uvodno** izlaganje (i otvara konferenciju) jest kako će nacionalne knjižnice (pa onda i **bibliografije**) riješiti odnos **između** čuvanja zapisa o nacionalnim **publikacijama** i **uvanja** zapisa **samih djela**.

M. Beadiquez je u **svojem** izlaganju naznačila **mного** više **zanimljivih** pitanja negoli što je na **njih odgovorila** (ili, možda, što je na **njih** na konferenciji uopće **moglo** biti **odgovoreno**).

Daljnja četiri pripremljena izlaganja u **sličnoj** su **perspektivi** **problematizirala** pojedine **aspekte bibliografske** djelatnosti.

U **prvom** od **njih** **naslovljenom** *Coverage*, Grethe Jacobsen³ analizira problem **obuhvata** ili odabira građe za nacionalnu bibliografiju (djelomično u **povijesnoj** perspektivi), s **posebnim osvrtom** na **položaj** i **sudbinu** tzv. **mrežnih publikacija**.

Prilog je započeo **analitičkim tumačenjem** **pomaka** u terminologiji o **obuhvaćanju** (od **preporuka** iz 1977. i **preporuka** iz 1982.⁴ koje su **temeljem** **poticaja** I. konferencije **podrobno definirale** osnovne **pojmove**, razine **obuhvaćanja**, odnose **među njima** i predložile *Definicijeglavnih tipova dokumenata*). Riječ je o **znakovitom** napuštanju termina "**nacionalni tiskarski korpus**" (*imprint*) što ga **spominju** preporuke iz 1977., i nadomještaju **terminom** "**dokument**". **Prema autoričinu mišljenju**, ta je promjena **označila** trend koji pokazuje kako je postalo uobičajeno očekivati da se građa za nacionalnu bibliografiju pojavljuje u **različitim** oblicima. Tri razine **obuhvaćanja** u **nacionalnoj bibliografiji** - što ih je navedeni tekst iz 1982. uveo u **bibliografsku** zajednicu - nisu do danas **problematizirane** (kao ni **pojam** dokumenta), **ali** pojavom nove **tehnologije** i **novih** metoda širenja informacija u obliku (raznovrsnih) dokumenata, nameće se **potreba** za **novom analitičkom sistematizacijom** problema obuhvaćanja nacionalnih bibliografija. **Autorica** **ponajprije** uvodi **bimodalnu tipologiju** dokumenata na:

- a) **dokumente** s **fizičkim - konačnim - oblikom** (svi tipovi dokumenata **poznati** i navedeni u **dosadašnjim preporukama** i **njihovim dopunama**) i
- b) **mrežne dokumente** (*netdocuments*).

Zatim se na **primjerima** iz Danske **nacionalne** bibliografije svaki od tih tipova dokumenata **podvrgava** analizi s **obzirom** na **vrstu/podvrstu** dokumenata koja se **obuhvaća** i teritorij koji se **obuhva** (**podrijetlo** dokumenta).

Njezin su nalazi **sljedeći**. Sva rješenja i **dvojbe** koje su **postojeće** preporuke "**predvidale**" za **dokumente** s **konačnim fizičkim oblikom** vrijede i **dalje** (uz

³Voditeljica Danskog odjela Kraljevske knjižnice u Kopenhagenu.

⁴Coverage of documents in current national bibliographies. // International Cataloguing January/March (1982)4-7.

neke **modifikacije glede** promjene **pozicije nekih** dokumenata **između tzv.** 2. i 3. razine). Autorica predlaže da se tzv. siva literatura ne uvrštava **u tekuće** nacionalne bibliografije. Za **mrežne** je dokumente **situacija**, što se tiče oba **aspekta**, prepuna izazova i **neizvjesnosti**. Postojeće razlikovanje **monografija i lanaka** u **mrežnom** je **okruženju** prilično komplicirano. **Koja je razlika** između višesveščanog **djela**, kontinuiranog i ažuriranog, i periodike, **ili**, mrežnih **stranica** šo sadrže **dovršene lanke** kao i stalno dopunjavane baze **podataka?**

Dodatni problem za **definiranje i procjenu** vrijednosti **mrežnog** dokumenta jest prosječno vrijeme njegova **“života”**. **Prema nekim procjenama**, ono iznosi 42 dana, a svaka bi njegova registracija u nacionalnoj bibliografiji **bila** zastarjela u vrijeme **njezina objavljivanja** ako ga ne bi istodobno i **sačuvala**.

Kako pak **definirati teritorij** mrežnog dokumenta, **mjesto** njegova izdanja? Je **li** to mjesto gdje se nalazi **poslužitelj?** Ili je to **možda** domena u URL (*uniform resource locator*) dokumenta? Ako oznaku **domene** prihvatimo kao **odrednicu** mjesta izdavanja dokumenta, kako ćemo se nositi s internacionalnim domenama **“.com”, “.org”** gdje se ne **može prepoznati izvorište** dokumenta?

Tako se, **prema** autoričnim nalazima, za određivanje predmeta **popisivanja** **prema** kategorijama dokumenta i njihovom **teritorijalnom porijeklu**, za mrežne dokumente u nacionalnoj bibliografiji **rebaju** pronaći sasvim nova **rješenja**. Suradnja između nacionalnih bibliografskih središta postaje imperativom i **pritom je potrebno** osigurati i pristup **integralnom mrežnom** dokumentu (ne samo zapis o njemu). Da bi se to **postiglo**, potrebno je **postaviti** ove ciljeve: odrediti odgovornost za **pojedine** domene ili njihove dijelove, **razviti strojeve** za pretraživanje, **poticati** autore da se **služe** standardnim **metapodacima**, odrediti koji dijelovi **mreže** traže tradicionalno **katalogiziranje**, raditi na reviziji **obveznog** primjerka kako bi **njime** bile **obuhvaćene** i informacije na mreži.

U **posljednjem** izlaganju **prvoga** dana konferencije Olivia Madison s Iowa State University (SAD), **predstavila je studiju** što ju je 1991. godine **pokrenula IFLA-ina** Sekcija za **katalogizaciju**. (Studija je **predstavljena** i na **seminaru “The Future of bibliographic control in global information infrastructure”**, održanom u **Vilniusu**, Litva u lipnju 1998. godine). U **radu** pod **naslovom** *Standards for international bibliographic control: proposed data requirements for national bibliographic records* (**Standardi** za međunarodnu bibliografsku kontrolu, predloženi zadaci podataka za zapis nacionalne **bibliografije**) izneseni su rezultati **spomenute** studije koji su **postali temelj predložene** osnovne razine **funkcionalnosti** i zadaća **bibliografskog** zapisa što ih stvaraju nacionalna **bibliografska** središta, te je **raspravljeno** kako bi ti standardi **mogli pospješiti** međunarodnu bibliografsku kontrolu. Studija je **temeljena** na korisničkim **upotrebama** i pristupima **bibliografskom zapisu** (iako nije uključila ispitivanje

konkretnih kategorija korisnika), širokom spektru primjena zapisa unutar i izvan knjižnične zajednice. Zadaće bibliografskog zapisa određene su u kontekstu korisnikova ponašanja kad on rabi podatke da bi pronasao gra koja odgovara njegovim kriterijima, identificira i odabire entitet za svoje potrebe i, naposljetku, nabavlja opisani entitet. Bibliografski zapis definiran je kao skupina podataka koji su povezani s entitetima.

Temelj metodologije čini tzv. analitička tehnika entiteta i odnosa kojom se izoliraju ključni interesni objekti za korisnike bibliografskih zapisa. Od definirane tri grupe akvih objekata, prva i primarna grupa sadrži četiri entiteta: djelo (apstraktni entitet kojim imenujemo određenu intelektualnu kreaciju), izraz (entitet koji predstavlja realizaciju djela), očitovanje-objavak (fizički oblik izraza nekog djela) i jedinica (pojedini primjerak očitovanja-objavka). Druga grupa sadrži entitete odgovorne za intelektualni sadržaj, proizvodnju ili posjedovanje entiteta prve grupe, a treća grupa uključuje entitete koji predstavljaju pojmove, objekte, događaje ili predmet djela.

Studija zatim prikazuje svojstva i relacije (u mogućim vezama s entitetima), i to prema četiri korisnička zadatka (pronaći, identificirati, odabrati i pribaviti), a poredani su prema važnosti za svaki korisnički zadatak. Posebna je važnost dana ispitivanjima relacija; ispitan je širok raspon mogućih odnosa unutar konteksta "pronađi-identificiraj-odaberi-nabavi", odnosno unutar konteksta grupa entiteta. Tako su, primjerice, za dokument popisan u nacionalnom bibliografskom zapisu važni odnosi: tvorca prema djelu, izdavača prema objavku, posjedovatelja prema primjerku. Za katalogizatora klju su izgradnje odnosa između tih entiteta termini poput; "prijevod...", "temeljeno na...", "nastavlja se (kao/u)" i sl. Odnosi ugrađeni u deskriptivne elemente jesu: odnosi cjelina-dio, prijevod-izvornik, revizije, dodaci, prethodni-slijedni, tvorca itd.

Tako je i jedan od glavnih nalaza studije bio zaključni popis (ili preporuke) tzv. minimalnih podataka koje osnovni bibliografski zapis treba imati za sve formate. Popis je raspoređen u dvije grupe elemenata: elementi za opis (*descriptive elements*) i elementi za organizaciju (*organizing elements*). Deskriptivni elementi (područje naslova i odgovornosti, izdanja, objavljivanja, materijalnog opisa, nakladničke cjelina, napomena i standardnog identifikacijskog broja s uvjetima dostupnosti) prošireni su za serijske publikacije i elektroničke izvore (u području materijalnog opisa i napomena, posebice za elektroničke izvore).

Središnji je cilj ove studije bio pomoći smanjivanju troškova katalogizacije poticanjem razmjenjivanja bibliografskih zapisa i preporučiti najkorisnije

i najvažnije **podatke** koje bi takav zapis **trebao** sadržavati da bi **zadovoljio** korisničke **potrebe**. Analiza nije **dala** razradu detaljnih primjena za posebne **medije ili različiti metoda** pristupa i prikazivanja **bibliografskih** zapisa. Može se reći da studija s jedne strane najavljuje detaljan pregled i **reviziju ISBD standarda**, a s **druge inauguraciju modela** primjenjiva, **primjerice**, za dizajn novih **strojeva** za pretraživanje **informacija**. Vjeruje se da model **ima i heurističku** vrijednost u razvijanju logičkog okvira za **razvoj i razumijevanje** daljnjeg **razvoja** konvencija **bibliografskog** opisivanja. U **tom smislu** treba i **procjenjivati** relevantnost **studije** u **kontekstu** razvoja tekućih **nacionalnih bibliografija**.

Drugog dana konferencije održana su preostala dva **pripremljena izlaganja**. Prvo. Roberta **Smitha** iz Britanske **knjižnice**, *Distribution and exchange (Distribucijai razmjena)* otkrilo **nam** je na koji način Britanska knjižnica sustavno pristupa **pojavi diseminacije** nacionalne **bibliografije**. **Moglo** bi se reći da je tijekom **1997./1998. pokrenuta** svojevrsna nacionalno-bibliografska **kampanja** s ciljem **“oživljavanja”** i **osuvremenjivanja** Britanske nacionalne bibliografije.

Tako je Britanska knjižnica, potaknuta **sumnjom** da nacionalna bibliografija ne ispunjava optimalno svoje zadaće, a vođena **predodžbom** da nije **dovoljno** zastupljena na novim medijima i da praksa isključivanja građe iz nacionalne bibliografije (**obuhvaćanje**) nije vođna u skladu sa zadacima nacionalne bibliografije - **krenula u potragu** za **načelima** na **kojima** bi **mogla** razviti određene promjene.

Za tu je svrhu najprije **razvila svojevrsne smjernice** ili upute (treba **bilježiti** nacionalne objave; **područje** i širina onog što se uključuje **mora** se kvalificirati, sadržaj Britanske nacionalne bibliografije ne **smije** se temeljiti/ovisiti o **zbrkama** Britanske knjižnice ili **kataložnoj praksi**, gdje je primjereno treba importirati podatke kako bi se uključila građa koja se inače ne poklapa s **kriterijima popisivanja** (širinom obuhvata) Britanske **knjižnice** i **obratno** - građu koja se **prema praksi** Knjižnice **popisuje** a ne **odgovara potrebama** nacionalne bibliografije treba isključiti) provjera kojih je tražila potpuno nov pristup koji je **podrazumijevao uključenje** tzv. **dioničara** ili svih jasno strukturiranih interesnih grupa. Taj je pristup podrazumijevao više suradnje i **bolje** veze s, primjerice, **izdavačima, akademskim knjižnicama i sl.**

Usuglašavanje je ostvareno na **seminaru** o **Britanskoj nacionalnoj bibliografiji**, koji je **rezultirao** skupom prijedloga što su odrazili poglede o razvoju nacionalne bibliografije. **Prijedlozi** su ušli u dokument *Budućnost nacionalne bibliografije* koji je bio **vrlo** široko nacionalno i međunarodno **distribuiran**.

Raspravljalo se o est sljedećih prijedloga:

1. Nacionalna je bibliografija primarni zapis o nacionalnom izdavačkom korpusu i to je snažan razlog njezina postojanja;
2. Britanska knjižnica ima središnju ulogu u kompilaciji i publiciranju Britanske nacionalne bibliografije;
3. Britanska knjižnica prepoznaje svoju ulogu u Nacionalnoj bibliografiji kao ključnu odgovornost;
4. Poželjno je da Britanska nacionalna bibliografija nastavi izlaziti u tiskanom obliku;
5. irinu, polje i obuhvaćanje Britanske nacionalne bibliografije treba proširiti kroz razvoj bibliografije što bi se moglo ostvariti suradnjom Britanske knjižnice i ostalih nacionalnih agencija;
6. Britanska nacionalna bibliografija može se poboljšati dodatnim uključivanjem podataka i njihovim dodavanjem onima u "jezgri" zapisa.

Osim opće podrške tim prijedlozima, zajednica akademskih knjižnica izrazila je određene dvojbe o kategorizaciji i uključivanju elektroničkih dokumenata. Različita su bila tumačenja knjižnične "središnje uloge" u smislu treba li zadržati "vlasništvo" i sva prava - te tako osigurati koherentnu izradu bibliografije - ili odustati od ekskluzivnosti i temeljiti upravljanje na kooperativnim temeljima (tzv. vijeće "dioničara"). Tiskani je oblik prevladao iz praktični razloga, jer mnoge knjižnice i knjižari temelje svoje akvizicije i izbor građe na papirnati verzijama.

Glavni prijedlog o širini obuhvaćanja i kooperativnoj izradi bibliografije pretpostavlja dosad najradikalnije promjene; načelno je bio podržan, ali s određenim zadržkama u pitanjima o standardu, autorskim pravima i opasnostima od prevelike segmentacije nacionalne bibliografije.

Prvi se problem svodi na konsenzus oko minimalnih standarda za bibliografski opis, brzine produkcije i ažuriranja.

Problem pak autorskih prava i različitih ekonomskih pristupa pojedinih agencija prema tipovima građe koju popisuju, čni se u kooperativnoj okolini vrlo osjetljivim.

Problem razmrvljenosti počinje na razini distribucije, odnosno isporuke i uporabe jer se korisnicima čni nepraktičnim dobivati informacije iz različitih "djelića".

Opći je dojam da se zajednička izrada bibliografije mo podijeliti između postojećih bibliografskih središta koja primaju obvezni primjerak, uz prošrenje s agencijama koje imaju jedinstven pristup određenoj vrsti građe.

Iako je utvrđen konsenzus o tome što bi **trebalo raditi** za razvoj **Britanske nacionalne bibliografije**, još uvijek **postoje** razlike u **pregledima kako to izvoditi**, odnosno velika je **nepoznanica** problem **intelektualnog vlasništva nad resursima u kooperativnoj** okolini.

Britanska knjižnica lobira za novi zakon o **obveznom primjerku** koji bi riješio problem **depozita** elektroničkih publikacija, dok se trenutno **stanje rješava na temeljima** dobrovoljnog depozita.

Pokazano je da je za zadržavanje vodeće **uloge** nacionalne **bibliografske** kuće i njezinih **bibliografskih** proizvoda u **distribuciji bibliografskih podataka** bitno prilagoditi se očekivanjima njezinih korisnika. To **pretpostavlja** ispitivanje **njihove** strukture, navika i potreba. Da bi se osigurao vodeći kontinuitet, **potrebno je, osim toga**, istražiti zajedničke inicijative (**javnog** i privatnog sektora) i u konačnici razviti model odnosa **između** nacionalne bibliografije i **mreže** njezinih glavnih **"interesnih grupa"** (*stakeholders*), a to su knjižarska, knjižnična i znanstvena zajednica. **Model** će biti temeljen na partnerstvu i zajedničkim zadacima, a **potpomognut miješanim ekonomskim modelom** (javnog i privatnog sektora).

Posljednje predavanje *Legal deposit and national bibliographic services: developments in the framework of the cooperative perspective and the convergence phenomenon* održao je Giuseppe Vitiello, **posebni savjetnik Vijeća** Europe.

Tim završnim **izlaganjem** još je jednom dan presjek izazova i **promjena** koje stoje pred obveznim primjerkom i **nacionalnom bibliografijom** s **njihovim situiranjem** u kontekst konvergencije **kulturnih medija** i **industrija**.

Autor **ističe** da su u **"tekućoj paradigmi"** ciljevi **nacionalnog obveznog primjerka uvanje** nacionalne pisane baštine i omogućavanje **izrade** nacionalne bibliografije, te da u **svjetlu** konvergencijskog **fenomena** i rastuće moći komercijalno **orijentiranih** elektroničkih informacija te institucije trebaju istaknuti **ponajprije** svoju kulturnu **dimenziju**, omogućavajući pristup i **informaciju** o **sadržaju** sa **značajnom kulturnom vrijednošću**, a **manjim ekonomskim utjecajem**.

Legislativa ne može zamijeniti **lošu ili nepostojeću državnu kulturnu ili informacijsku politiku**, a **preporuke postavljene 1981. godine** trebaju se svesti u realne okvire, tj. obvezni se primjerak ne može koristiti za popunjavanje **bibliotečnih zbirki**. U **tom smislu broj deponiranih primjeraka mora** se bitno **smanjiti**.

Obuhvaćanjem samo tiskanog medija, previše **postojećih zakona** pripisuje kulturnu vrijednost samo **tisanim publikacijama**. U **novoj okolini obilježenoj**

pluralno "kulturnih industrija" i širokim asortimanom proizvoda s kulturnim sadržajem i informacijom, tako ograničeno obuhvaćanje nije primjereno. **Nacr** *Konvencije za zaštitu audiovizualne baštine* Vijeća Europe s prijedlozima i opcijama između zakonskog i dobrovoljnog depozita te odnos između iscrpno/selektivnog pristupa zajedno s Preporukama uključenima u Izvješčaj o depozitu zbirki elektroničkih publikacija, mogao bi biti poticajan za legislativno rješenje obuhvaćanja elektroničke građe.

Povećanjem područja obuhvaćanja obvezni primjerak ne može ostati isključiv posao nacionalnih knjižnica, već se mora podijeliti sa specijaliziranim depozitarnim ustanovama i otvoriti kooperativnoj perspektivi.

Za legislativnu regulaciju obveznog primjerka te produkciju i distribuciju nacionalne bibliografije ini se važnom promjena okoline uvjetovana tzv. konvergencijskim fenomenom između telekomunikacijskih, audiovizualnih i izdavačkih industrija kad nestaju čvrste granice između raznih kategorija i vrsta građe. Ta činjenica, zajedno s pojavom novih sudionika u procesu produkcije i distribucije građe, treba potaknuti daljnju suradnju i eventualno voditi do neke vrste nacionalnog tijela za pitanja politike obveznog primjerka.

Nova legislativa treba jasno istaknuti koji je zadatak pristupa, primjerice, elektroničkoj građi i pod kakvim je uvjetima to mogu s obzirom na zaštitu autorskih prava. Rješenja glede depozita ili zbirke elektroničke građe mogu se kretati u ovim okvirima:

1) omogućiti informaciju o online publikaciji i vezu do nje, a da je se ne prikupi, 2) graditi zbirke na načelima selektivnosti, 3) iscrpno prikupljanje i formiranje zbirke online publikacija temeljeno na automatiziranom elektronskom pretraživanju.

Obvezni bi primjerak mogao biti značajno sredstvo za proširenje i ujednačavanje različitih praksi u vezi s javnim pristupom elektroničkim informacijama.

Autor je istaknuo da su nužna daljnja istraživanja u vezi s izborom adekvatne politike formiranja legislative obveznog primjerka.

U samom zaključku Vitiello je istaknuo da je za nacionalnu bibliografiju kooperativna izrada u suradnji s različitim "agencijama" vjerojatna budućnost. Međutim, treba pažljivo analizirati i pronaći rješenja u okviru modela u kojem će uloge svih aktera biti jasne.

U svjetlu fenomena konvergencije nacionalna bibliografija (i ostali bibliografski servisi) proširenim opsegom dobiva i određene socijetalne i političke zadatke (osim klasične knjižnične uloge). Prvi je od njih transparentnost rada javne administracije. Elektronička i umrežena nacionalna bibliografija može i distribuirati sadržaj javnih dokumenata i uspostaviti veze prema bazama

Iak je utvrđen **konsenzus** o tome što bi **trebalo raditi** za **razvoj Britanske nacionalne bibliografije**, još uvijek **postoje** razlike u **pogledima kako to izvoditi**, odnosno velika je **nepoznanica** problem **intelektualnog vlasništva nad resursima** u **kooperativnoj** okolini.

Britanska knjižnica lobira za novi zakon o **obveznom primjerku** koji bi riješio problem **depozita** elektroničkih publikacija, dok se trenutno **stanje rješava na temeljima** dobrovoljnog depozita.

Pokazano je da je za zadržavanje vodeće **uloge** nacionalne **bibliografske** kuće i njezinih **bibliografskih** proizvoda u **distribuciji bibliografskih podataka** bitno prilagoditi se **očekivanjima** njezinih korisnika. To **pretpostavlja** ispitivanje **njihove** strukture, navika i potreba. Da bi se osigurao vodeći kontinuitet, **potrebno je, osim** toga, istražiti zajedničke inicijative (**javnog** i privatnog sektora) i u konačnici razviti model odnosa **između** nacionalne bibliografije i **mreže** njezinih glavnih **"interesnih grupa"** (*stakeholders*), a to su knjižarska, **knjižnična** i znanstvena zajednica. **Model** će biti temeljen na partnerstvu i zajedničkim zadacima, a **potpomognut** **miješanim ekonomskim modelom** (javnog i privatnog sektora).

Posljednje predavanje *Legal deposit and national bibliographic services: developments in the framework of the cooperative perspective and the convergence phenomenon* održao je Giuseppe Vitiello, **posebni savjetnik** Vijeća Europe.

Tim **završnim izlaganjem** još je jednom dan presjek izazova i **promjena** koje stoje pred obveznim primjerkom i **nacionalnom bibliografijom** s **njihovim situiranjem** u kontekst konvergencije **kulturnih medija** i **industrija**.

Autor ističe da su u **"tekućoj paradigmi"** ciljevi **nacionalnog obveznog primjerka uvanje** nacionalne pisane baštine i omogućavanje **izrade** nacionalne bibliografije, te da u svjetlu konvergencijskog **fenomena** i rastuće moći komercijalno **orijentiranih** elektroničkih informacija te institucije trebaju istaknuti **ponajprije** svoju kulturnu **dimenziju**, **omogućavajući** pristup i **informaciju** o **sadržaju** sa **značajnom kulturnom vrijednošću**, a **manjim ekonomskim** utjecajem.

Legislativa ne može zamijeniti **lošu ili nepostojeću državnu kulturnu ili informacijsku politiku**, a **preporuke postavljene 1981. godine** trebaju se svesti u **realne okvire**, tj. obvezni se primjerak ne može koristiti za popunjavanje **bibliotečnih zbirki**. U **tom smislu** broj **deponiranih primjeraka mora** se bitno **smanjiti**.

Obuhvaćanjem samo tiskanog medija, **previše postojećih zakona** pripisuje kulturnu vrijednost samo **tiskanim publikacijama**. U **novoj okolini obilježenoj**

Konferencija je imala i svoj neradni - društveni dio koji je, osim ugodna druženja i razmjene iskustava u neformalnom ozračju, bio ispunjen srdačnošću susretljivih Danaca koji su dobrom organizacijom i velikodušnim zakuskama učinili boravak u Kopenhagenu praktičnim i veoma ugodnim.

Tomislav Murati

PREPORUKE DRUGE MEĐUNARODNE KONFERENCIJE O NACIONALNIM BIBLIOGRAFIJAMA

Međunarodna konferencija o nacionalnim bibliografijama održana u Kopenhagenu (od 25. do 27. studenoga 1998.):

- potvrđujući ideju Univerzalne bibliografske kontrole (UBC) kao dugotrajnog programa za razvoj svjetskog sustava za kontrolu i razmjenu bibliografskih informacija,
- ističući potrebu jačanja nacionalne bibliografske kontrole kao pretpostavke za univerzalnu bibliografsku kontrolu,
- prepoznajući važnost nacionalne bibliografije kao glavnog instrumenta u osiguravanju potpunog zapisa objavljene nacionalne baštine i postizanju učinkovite bibliografske kontrole,
- potvrđujući da nacionalne knjižnice i nacionalna bibliografska središta mogu surađivati s drugim (bibliografskim) agencijama, ali da glavna odgovornost za koordinaciju i implementaciju standarda mora ostati pri nacionalnom bibliografskom središtu i
- reaffirmirajući vrijednost obveznog primjerka kao sredstva koje će osigurati očuvanje kulturnog i intelektualnog nasljeđa i jezične raznolikosti države te time omogućiti pristup sadašnjim i budućim korisnicima

donosi sljedeće preporuke:

Obvezni primjerak

1. Države **trebaju**, s najvećom **urnoscu**, **ispitati** postojeću **zakonsku regulaciju** obveznog primjerka i **razmotriti** svoje propise s **obzirom** na ispunjavanje sadašnjih i budućih **potreba**; **gdje** je **nuzno**, **postojeća** legislativa **mora** se preispitati.
2. Države koje **trenutačno nemaju** zakonski riješeno pitanje obveznog primjerka, požuruju se da ga **uvedu**.
3. Novi zakoni o obveznom primjerku **ili** prateći zakoni trebaju navesti **svrhu** obveznog primjerka; trebaju **osigurati** da **deponiranje** primjerka **omogućava postizanje** ciljeva **utvrđenih zakonom**; trebaju biti **razumljivi** i eksplicitni u navođenju kako bi uključili postojeće **vrste** građe koje nose neki **sadržaj**, kao i građe koja bi **mogla nastati**, te trebaju uključiti **mjere** za provođenje zakona. Takvo zakonodavstvo **može** predvidjeti **mogućnost suodgovornosti** za obvezni primjerak između više **nacionalnih** ustanova.

Obuhvat nacionalne bibliografije

4. Nacionalne **bibliografije** trebaju **uključiti** **tekuću nacionalnu produkciju**, gdje je to izvedivo, osigurati retrospektivno obuhvaćanje. **Kada smatraju potrebnim**, nacionalna bibliografska središta trebaju odrediti i objaviti kriterije **odabira**.
5. Nacionalne bibliografije trebaju obuhvatiti zapise za građu objavljenu unutar **države** na svim **jezicima i/ili pismima** na kojima je **ta građa nastala**; gdje je god **moguće**, ti zapisi trebaju obuhvatiti jezike i/ili **pisma** na kojima su publikacije izvorno objavljene.

Prikaz i pravodobnost (dinamika pojavljivanja)

6. Uzevši u obzir dostupnost različitih formata u kojima se raspačava nacionalna **bibliografija**, nacionalna bibliografska **središta** trebaju rabiti jedan ili više formata koje smatraju prikladnima za zadovoljavanje potreba svojih **korisnika**, **uključujući** korisnike s **posebnim** potrebama. Izabrani formati moraju slijediti **međunarodno** potvrđene **standarde**. **Barem** jedan od **odabranih** formata za raspačavanje nacionalne bibliografije mora zadovoljiti **potrebe pohrane** i zaštite nacionalne bibliografije i **treba** biti stalno pristupačan.

7. Nacionalna bibliografija **treba**, što je prije **moгуce, popisati gra** nakon **njezina objavljivanja**. **Potrebno** je osigurati njezino djelotvorno raspačavanje i **redovito** objavljivanje kako bi **se** zadovoljile **potrebe** korisnika i omogućila nabava **popisane građe bez odgode**.

8. Poradi identifikacije, **nacionalna bibliografija treba u svaki sveščić bilo** kojeg oblika izlaženja navesti sljedeće **informacije**:

- naslov **bibliografije**,
- razdoblje **obuhvaćeno** sveščićem,
- **mjesto** i naziv izdavača,
- datum objavljivanja,
- **međunarodni identifikacijski broj bibliografije**,
- obavijest o autorskom **pravu**,
- **CIP zapis** ako je **dostupan** i
- **podrobnosti** o dostupnosti i cijeni.

9. **Osim** toga, nacionalna bibliografija treba sadržavati **uvod** i, gdje je to **primjenljivo**, upute za korištenje. Ako je **potrebno**, primjerice u slučaju elektroničke **publikacije**, takve uvodne napomene trebaju se objaviti **posebno**. Uvod **treba** sadržavati sljedeće **podatke**:

- **predložak** zapisa, (tj. opis izrađen prema primjerku **pohranjenom u nacionalnoj knjižnici** prema odredbama zakona o **obveznom primjerku**),
- **obuhvat građe (uključuju iznimke)**,
- **učestalost**,
- **raspored**,
- bibliografska, **klasifikacijska i kataložna pomagala** koja se **primjenjuju**, uključujući lokalne ili nacionalne **prilagodbe**,
- **popis korištenog nazivlja** s pripadajućim **definicijama i kraticama**,
- **klasifikacijsku shemu** (ako je primijenjena),
- **ransliteracijske sheme** (ako su primijenjene),
- opis sustava za redanje i
- zahtjeve kojima mora udovoljavati računalni sustav (ako je **primijenjen**).

10. Bibliografski zapisi u nacionalnoj bibliografiji moraju se temeljiti na **međunarodno priznatim** standardima i moraju biti prikladno raspoređeni s pristupnicama koje će zadovoljiti potrebe korisnika, **primjereno obilježjima formata korištenih za raspačavanje**.

Korištenje međunarodnih standarda

11. Nacionalno bibliografsko središte treba snositi odgovornost za pripremanje opsežnih bibliografskih zapisa **nacionalnog tiska (ili za usklađivanje njihove pripreme)** i treba prihvatiti **nacionalne i međunarodne standarde** i načela za katalogiziranje, identifikacijske sustave poput **ISBN-a i ISSN-a**, transliteraciju pisma, kontrolu autoriziranih podataka, **klasifikacijske sustave, metapodatke i trajno imenovanje digitalnih objekata.**
12. **Nacionalna** bibliografska središta trebaju prihvatiti komponente temeljne **razine** zapisa **preporučene u završnom izvještaju IFLA-ine Studijske grupe** za zadaće bibliografskih zapisa (*IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. München: Saur, 1998. UBCIM Publication New Series ; 19*).
13. Nacionalna bibliografska središta trebaju **imati vodeću ulogu** u ažuriranju i održavanju **nacionalnih** i međunarodnih standarda i načela te u **razvijanju** svih bibliografskih **pomagala navedenih** u točki 11., **uključujući** projekte za razvoj i unapređivanje standarda, **smjernica i metoda** **normativne kontrole** kako bi se **pospjela** međunarodna razmjena autoriziranih podataka.
14. Na nacionalnoj i **međunarodnoj** razini potrebno je pridati **neodgodivu** pozornost osiguravanju **kompatibilnosti**, konvertibilnosti i dostupnosti bibliografskih **formata** za razmjenu **unutar knjižničnih, informacijskih i izdavačkih zajednica**, vodeći brigu o tome da se **svi elementi identificiraju** i ne **izgube** tijekom **procesa** konverzije.
15. Nacionalna bibliografska središta trebaju **poduprijeti i ohrabriti stalni tekući** posao na **usuglašavanju** bibliografskih standarda utvrđenih za sve oblike publikacija, **počevši od serijskih.**

Buduće aktivnosti

16. IFLA treba podržati reviziju postojećih smjernica kako bi se obuhvatili svi novi i **budući** oblici izdavanja.
17. IFLA treba promicati studije o pripremanju **multinacionalnih bibliografija u područjima** u kojima, zbog **bilo** kojega razloga, nije trenutno izvedivo objavljivanje nacionalnih bibliografija i gdje **postoje** zemljopisne, jezične ili **kulturne povezanosti.**
18. IFLA treba ohrabriti međuvladine i međunarodne **nevladine** organizacije da bilježe vlastite publikacije u **bibliografijama** (ponajprije **vlastitim**), **prema međunarodno vrijedećim bibliografskim standardima.**